

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

HEGEDÜS ISTVÁN

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik Ovár. Bástyaútc. 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútc. 15. sz. a.) küldendők.

Az iparoktatás fontosságáról.

I.

Ujabb időkben alig jött létre mozgalom, mely nemzeti művelődésünkre nagyobb hatású és életbevágóbb fontosságú lenné, mint a magyar ipar fejlesztése körül megindult mozgalom. Nem csak nemzetgazdasági függetlenségünk, mely sokféleképen befolyást gyakorol óhajtott politikai függetlenségünkre is, de a polgári elem öntudatos föllépése folytán még nemzeti izmosulásunk, erkölcsi épségünk, egészséges társadalmi életünk fejlődésére is kiváló hatással lesz, ha az iparos osztály magasabb értelmiségre és így nagyobb befolyásra vergődnek.

Az anyagi jólét, ha csak biztos alapra akarjuk azt fektetni, föltétlenül szükségessé teszi iparunk földművelő fejlettségünkkel párhuzamos fejlettségi fokra emelését. Egyébként a talaj kimerülésével okvetlenül beállandó végelszegényedés fenyeget.

Népünknel még most is nagy idegenkedés mutatkozik az iparos foglalkozás iránt. A régi nemeség előítélete és a nép közönye maig majdnem áttörhetetlen gátot vet az ipar emelése érdekében tett kezdeményezésnek. Tehetős polgáraink mintegy igazolandók a régi nemes osztály előítéletét, igyekeznek gyermekeiket gimnáziumokba, reáliskolába adni, hogy az ugynevezett „honoratio” osztályhoz tartozzanak. A mesalliance az iparos osztálynál a mamák álmai legszebbikét képezi. Az „elvegyülés”-től félti a gazdag iparos gyermekét. De hát miért nem adja vissza azt a fényt, melyet épen iparos foglalkozása és szorgalma által gyűjtött gazdagságával szerzett: magának ez osztálynak? Ez még az előre

törekvés nemes vágyából is kimagyarázható volna; de az már épen érthetetlen, hogy a műveltebb osztály is később az iskolát végzett és diploma után áhihozó, hivatal keresők különben is tulajdonul népes számát fiával is szaporítani, mintsem a műveltebb osztály emelkedettebb érzés és gondolkodás módját az iparos osztályba átvigye. Mert valamint a különböző kulturák vegyüléséből fejlődött ki magasabb kulturánk: úgy a különböző társadalmi osztályok szerencsés vegyülése is a legjobb hatással van. Ez pedig azt eredményezi, hogy a „kormányzás”-ra hivatott osztály vagyonilag bukott és gyakran dologtalan erkölcsi szegényedésnek indult tagokkal egy külön proletarius csoportot, mint nehéz „uszály”-t vonszol maga után. E faja az embereknek legtöbbet markol, legkevesebbet szorít. A közvagyon fogyasztóinak és néha a munkaképtelen fogyasztók számát növeli. Aztán már csak Ausztriával szemben is gyarmati létünk felett fényes beszédek tarítani: csak nem segít ez az ijesztő mérvben harapódzó bajon.

Még egy más sajnós körülményt is észlelünk. Az iparos élet zajosabb, fényesebb, a polgári egyenlőség alapján nyert jogok, az elenyészett ezé-korlátoktól ment szabadság által pezsgőbb lett: de csak látszólagosan. A gyáripar által kiszorítva, egykori társulati szövetkezés helyett laza egyleti kötelékek által gyengén védetve, mind inkább hanyatlásnak indul, egykori önállóságát mindinkább veszti, az iparos ifjúságnak magasabb műalkotás ihlete helyett segélytelensége és szellemi szegénysége érzetét adja át. A házi ipar, mint a magasabb mű és gyáripar ősi eredeti eleme elmosódik, a ruhát, fehérneműt, házi eszközöket, apróbb csinosági, kényelmi tárgyakat többnyire tisztán üzleti szellemtől áthatott és a nem-

zet-testtel egybe nem forró idegenektől vásároljuk meg, a honit levetkőzzük. Nem sopánkodni akarok e sajnos körülmény felett, de kivált Ipolyi Arnoldnak a történelmitársulat pozsonygyűlésén mondott magvas és emelkedett beszéde által felkeltött gondolatimat kívánom előadni; e beszédnek késői, de talán el nem késett viszhangja kívánok lenni, különösen most azon alkalommal, hogy e hóban az iparoktatás Kolozsvártt ez évben is kezdetét veszi.

Ipolyinak vezérgondolata az, hogy „a ki az ipar méltó történelmét megirandja, az az emberiség legszebb lapjai egyikét, a szorgalom s az erény, a munka és mérséklet, a szellemi s anyagi haladás és jólét, a polgárosodás és művelődés valódi történelmét fogja megírni.“ Kijelenti, hogy „a történelmi társulat letért a történet írás azon tág és járt országútról, melyen csak az uralkodás és a hadak társzekerei robogtak.“ És rámutat a történelmi társulat eddigi kutatásainak váratlan fényes eredményeire: a feledékenységre porával lepott aktáira az iparosok bel- és szellemi életét visszatükröző czéh-szabályoknak, városi intézményeknek, a háboruk rombolása elleni védekező szövetkezéseiknek, de főleg a muzeum és a szép eredménnyel koszoruzott történelmi iparkiállítás iparczikkeire, azok készítésénél hatott teremtő szellemre, a magyar iparczikkek sajátos eredeti ékítési stíljára. Oly beható Ipolyi beszédében a magyar iparos osztály és polgárság emelkedésének és később a török hódítás alatt a nemesség szűkeblősége miatt beállott hanyatlásának és ezen hanyatlás újabb időben is mutatkozó hatásának rajza: hogy a magyar iparnak a századok politikai tusái mellett eddig alig figyelemre méltatott hagyományát egész kegyelettel látjuk fölfedezve és kezdjük annak társadalmi és politikai jelentőségét belátni.

A már eddig fölfedezett okmányok csalihatatlanul bizonyítják, hogy még ősrégi, autochthon házi iparunk ornamentikája a nyugot európai izléssel assimilált elveket követett, hogy különösen arany, ezüst ékművek, zománckészítés, kocsi-gyártás, fegyver-ékítés, de főleg himzési és szövési ékítmények dolgában fejlett és öntudatos, versenyre képes iparral dicsekedhettünk. Kimutatja a keleti és bizanti ornamentika hatását, de mint szépen megjegyzi: „sokszor szárlól-szárla, színről-színre, észrevehetjük ez iparczikkekben, mint szötte műeszményeit és képeit, ábrándjait és vágyait századokon át az ünnepélyes öltöneyei, terítői, lepedői himzésébe, melyeket nem a

piaczra, de a családi szentély boldog ünnepei és eseményei számára készített.“ Feltalálhatnók, mint reméli Ipolyi, külön nemzeti jellegünk alapeszméit is az ipar történet beható tanulmányozása alapján. Hivatkozik arra, hogy a XIII. sz.-ban Villard d'Honnecourt a cambrai hires dom építője, hazánkban járta alkalmával méltónak tartá templomainkból a máshol nem látott műmintákat berajzolni albumába. Hivatkozik arra, hogy a mű- és történelmi emlékek tavali budapesti kiállítása alkalmával a szakértők ötféle külön jellegű zonánc-nemet voltak képesek meghatározni. A XII-ik század óta magyar szövegű codexünk maradt fenn, mely az ötvös mesterségre vonatkozik. Kolozsvártt a XV-ik század elején tűnt ki a Zömör család, mely ötvös munkáival egész Amsterdámig figyelmet költött. „Oly apró városok, melyekben ma alig található csak egy jóra való szatócs is, akkor arany és ezüst diszédnyeket készítettek“, mint például Korpona. Dürer Albert atyja, a békés-gyulai ötvös mestereknél oly kitűnő mesterré képzé ki magát, hogy az iparműben gazdag Nürnberg egyik első mesterévé vált. Ipolyi kifogyhatatlan iparunk fejlettségét, iparos osztályunk erkölcsi súlyát és befolyását feltüntető adatok felsorolásában. Előkelő helyet foglalnak el a városban. Polgármesterek, néha udvari emberek váltak belőlük. A „kormányzás“-ra hivatottság a kiváltságos középkoron át kevésbé volt a vagyonos városokban oly kizárólagos jellegű, mint azt tapasztaljuk ma; hiszen a vidéki nemesség visszavonulása folytán, alig lehet a városi közigazgatásra a városi érdekek kellő felfogásával bíró egyéneket kapni, most „a polgári jogegyenlőség“ arany korszakában! A százados küzdelmek az ország területi épségéért az alkotmányos jogok biztosított védsánczai körül, ismét a nemesség tekintélyét és súlyát emelték; az iparos osztály kezdett a nemzetet átható nagy eszmék iránt közönyös kozmopolita lenni: a házi ipar és magasabb műipar a fejlettebb és tulszárnyaló külföldi iparral szemben hanyatlásnak indult. De a jelenség nem tétlenségre, de annál fokozottabb tevékenységre sarkal. Ipolyi főlemeli szózatát a történelmi kutatások által följogosított reménységgel. Főlemeli szózatát és ékesen szóló nyelvén megszólal a történelem, nem csak hogy a mult időkről tanuskodjék, de hogy az élet oktatója, kalauza legyen.*)

Hegedűs István.

*) A „Cs. és I.“ hivatásával szemben járna el vétkes hanyagsággal, ha a magyar történelem egyik leghivatottabb munkásának nagy eszmékben oly gazdag beszédét néma közönnyel fogadná. Ipolyi messze kiható gondolatainak megvalósításában nekünk is kijut a minket megillető rész: a mit I. mint történész mond és remél, azt paedagogiai szempontból kiegészíteni, és annak megvalósításában ez irányban közreműködni: az már a mi teendőnk. E kötelezettségünknek kívánunk eleget tenni jelen cikksorozatunkkal. Szerk.

Az iskolai takarékpénztárak kezeléséről.

I.

Nekem úgy tetszik, hogy a nagy fontosságú kérdésnek ezen ága az, mely kedvezőtlen ítéletre vezetett a nevelésügy embereinek egy részét. S úgy tetszik nekem, hogy épen ezen ága a kérdésnek nincs úgy találva el most is, hogy az ügy ellen tett kifogásokat megerősíteni tudná. Vegyük pl. a fővárosi iskolai takarékpénztárak kezelésére már gyakorlatba is vett eljárást. A takarékpénztári könyvecskék, az ügykezelési napló, a kezelésre határozott nap stb. egész hivatalos apparatus. Az arra határozott napon vagy órában képzünk magunk elébe egy osztályt épen az eljárás közben. A tanító leül asztalához, s munkára készül. Ha szól valamit, az alig lehet egyéb, mint ez: „a ki pénzt hozott, jelentse be.“ Hallgatása is csak ezt jelentené ki: ez az idő a pénzbeszedés ideje. Már az, hogy határozott ideje van az iskolában a pénz beszedésnek, s arra, hogy pénzt adjanak be, szóval vagy hallgatással felhívni a gyermekek, ez elég arra, hogy a takarékpénztárak ellen felzúdítsa egyesek véleményét; mert ilyen eljárás — én is azt mondom — rossz érzést és indulatot költ fel azokban, kik pénzt nem hozhattak; nemtelen indulatot ébreszthet azokban, kik szerencsésebb helyzetüknél fogva pénzzel könnyebben rendelkeznek; irigységnek s egymás iránti ellenszenvnek lehet forrása.

Én egyáltalában nem úgy gondolom az iskolai takarékpénztárakat, hogy azokba sok pénz forogjon, s így azok kezelése sok időt és munkát kívánjon, mert tanulóknak szükségein felül felesleges pénzének lenni nem lehet, nem szabad. Csak ritkán, ajándékuul nyert filléreiből takaríthat ő meg valamit, a mi igen nagy munkát a kezelőnek nem ad.

Ehez képest azt mondom, hogy a pénz beszedésére külön napot és órát határozni nem kellene, hanem ki mikor megtakaríthatott egy-egy krajczárt, vagy forintot, azt akkor adhassa be. Ne legyen ez az eljárás olyan hivatalos színű, olyan köz és külső formákkal járó, hanem legyen magánügye kinek-kinek, melyet a tanító jóindulattal, szeretettel eligazít. Lenne minden osztálynak egy takarékpénztári naplója, hová a tanító bejegyezhesse: ki, mikor, mit adott be, és ki, mikor, mit vett ki. Így vezetettnek a napló egész féléven át. Félév végén — ha az összeg megérdemli — maga az iskolai előljáróság az összeget tegye be egy közel eső takarékpénztárba, hogy kamatot kapjon rá s az egyes gyermekek, mikor pénzüket visszakapni akarják, az iskolai előljáróságtól kérik, a mely azt nekik maga idejében kamattal együtt ki is adja.

Igy minden zaj nélkül, csendesen belé lehet szoktatni a gyermekeket abba, a mi ezen tárgynál a cél, hogy t. i. minden megtakarítható krajczárjokat azonnal tegyék takarékpénztárba, mert jól fog esni később, hogy újabb szükségökre lesz honnan valamit elővegyenek, s kamattal szaporodva vehetik azt elő.

Előttem, a mint e tárgyról írok, mind csak az egyszerű népiskolák állanak; én ezekben tartom nagyon szükségesnek a takarékpénztárak felállítását, s ezekben ilyen egyszerű kezeléssel minden kételkedés nélkül felállíthatóknak is látom, sőt tudom; mert több éven át így kezeltük mi azokat itt és — ismételve mondhatom, — látható jó sikerrel, legkisebb káros hatás nélkül.

Zágonban, 1877. június 8 *)

Demeter Sámuel.

IRODALOM.

Comenius és Pestalozzi, mint a népiskola megalapítói.

III.

Paedagogjaink irodalmi munkásságát tekintve, azt találjuk, hogy Comenius munkáit tartalmasság, sokoldalúság, bő nyelvismeret, tisztaság és logikai rend jellemzik, míg Pestalozzinál számos ismétlés, nyelvismereti hiány, s mély és magasztos gondolatai mellett is az irányban bizonyos értelmetlenség és zavartság észlelhető. Ezen állításunk igazolására elégséges egyfelől a „Didactica magna“, másfelől a „Wie Gertrud ihre Kinder lehrte“ című művek felemlítése. Amott mindenütt tervszerű következetesség, bölcsészeti mélység, logikai él; itt ellenben igen sok helyt az eszméknek tarka, céltalan vegyülékével találkozunk. Pestalozzi maga megvalja, hogy paedagogiai elveinek tudományos formába öntése a „Nachforschungen über den gang der Natur in der Entwicklung des Menschenschlechts“ című művében épen nem sikerült és saját dialektikai járatlanságának s bölcsészeti gyengeségének tudatára vezetett.

Még inkább fel fogjuk tüntetni az egyiknek alanyiságát, a másiknak tárgyiságát, ha mint költőket veszzük szemügyre. Míg Com. a latin zsoltároknak mértékes cseh fordításaibao nem bír felemelkedni a teremtő költő niveau-jára, addig Pest. magasztos teremtő költészetével, különösen „Lienhard és Gertrud“-jával a klasszikai népregényeknek lesz megalapítója.

Paedagogusaink különböző alaptermészetét feltüntetni másodsor a természetről való fogalmuk, melyet ők paedagogiájuk alapjául vettek. Mind a ketten igen gyakran használják írásaikban e szót: „természet“, de a legtöbb esetben eltérő fogalmat kötve ahoz. Comeniusnál pl. a *Didactica magna* 16—19 fejezeteiben ilyen kifejezésekkel találkozunk: „a természet figyel a megkivántató időre“; „a természet fokozatosan halad előre“; „a természet előbb az anyagot készíti el“ stb. Pestalozzi az ő „remete esti óráiban“ a „természet utja és növekedése“-ről beszél és „Wie Gertrud ihre Kin-

*) E rovattan egy már korábban megkezdett terjedelmesebb munkának közlése miatt nem adhatók hamarább a jelen cikket, a miért t. munkatársunk szives elnézését kérjük. Szerk. 1877.

der lehrer" című művében pedig világosan kifejti, hogy mit akar ő a „természet“ fogalma alatt érteni, mondván: „Én a tanítás mechanikai törvényeit az emberi természet örök törvényeinek alá akarom vetni“; „hatyudalában pedig: „Az elemi mivelődés eszméjében örök fejlődés van, s az eszme magában az emberi természetben van.“ Pestalozzi tehát kétségtelenül az ember benső természetét érti az oly sokat emlegetett természet alatt, ugy a mint az a gyermekkel vele születik. De másképp Comenius. Ő ámbár semmi definitióját nem adja az ő „természet“ fogalmának; de hogy mit akar ő tulajdonképp ez alatt érteni, azt könnyen kitalálhatjuk az oly gyakran alkalmazott hasonlataiból és képeiből, melyek által ő az előbb érintett paedag. alaptételeit megvilágosítani törekszik. Ezekből világos, hogy mi tulajdonképpen alapja az egész „Didacticának“; világos, hogy Comenius nem miként Pest. vagy legalább kevésbé, mint ez, az embernek benső természetét veszi paedagogiája alapjául, hanem inkább az őt körülvevő külső természetet.

De épen a „természet“ különböző felfogása az, mi leginkább megfelel a két férfiú sajátos alaptermészetének, sőt épen ez a legközelebbi következménye különböző alaptermészeiknek. Épen a külső természetnek különfélesége vezette Comeniust az ő nyelvi rendszerének (Spachsystem) sajátos megalkotására, de egyszersmint épen ez tántorította el, hogy alaptételével ellentétesen, már kész könyvei mellé holt képes könyveket csatoljon az oly sokszor követelt élő szemléleti tárgyak helyett. De viszont a „kültermészetről“ való fogalma menté meg Comeniust Pestalozzi egyoldalúságától, ki csak a valóságban s hallás által kívánt szemléltetni és a felfogható ismeretnek kiinduló pontját a számokba és alakba helyezte. Ellenben Comenius mind az őt érzék felhasználását, valamint a tárgyi igazság kutatását egyformán igénybe veszi az ismeret gyűjtésének munkájában. És végre, épen a természetről való ily fogalma akadályozta őt, hogy mélyebb pszichológiai ismeretre emelkedhessen, a mit a sokkal egyoldalubb Pestalozzinál el kell ismernünk. Ez ismét fontos körülmény, mert harmadik bizonylatunkhoz épen ez vezet. Nevezetesen:

Comenius a képző anyagra, Pestalozzi ellenben a lelki alaperők kiképzésére fordított kiváló figyelmet. Ezen állításunkat követ-

kező idézetekre fektetjük: Comenius azt mondja Didacticájában (XVII. 45. XX. 16 és XVIII. 8.): „Semmi egyebet ne tanítsunk, csak a minnek ismerete az életre valódi haszonnal van, hogy a tanítvány lássa, miszerint az, a mit tanul, nem utópiákból keletkezik, sem platói ideákból nem támadt, hanem oly dolgokra vonatkozik, a minők bennünket valósággal körülvesznek. Az egész élet tanulmányait ugy kell szerveznünk, hogy azok egy egységes encyclopédiát képezzenek, a melyben minden magának az életnek gyökeréből fakad.“ Egyoldalról a hasznosság elvének illetően hangsúlyozásával, más részről, encyclopaedikus tanrendszerével Com. tehát célul azt tűzi ki, hogy a tanítás által nyújtott miveltségnek gyakorlati, realis értéke legyen. Comenius e szerint a tanításnak legfőbb hasznát magában a tárgyban keresi, melyet tanítunk, ő kiváltképpen a tanulandó tárgyra tekint; Pestalozzi ellenben az erők és képességek kiképzetésére fektet súlyt, tehát megfordítva, a tanítandó alanyt tartja szem előtt, miként azt a következő két tétele, az egyik a „kutatások“-ból, a másik a „hatyudal“-ából véve, bizonyítja: „Az anyag — mondja ő — melyen keresztül fejlődik minden csira, az egész természetben végtelen csekély értékű, a fő, maga a csira. És: Az emberi erők elemi fejlődésének útja azonos a „természet útjával“. Minthogy így Pestalozzi a csirát, azaz: a fejlődő erőt az anyag fölé helyezi, a mi által ez erő kifejlődhetik s minthogy az erőknek nemesak közönséges úton való kifejtésére törekszik, hanem azt saját alanyi ember-természetünknek is céljaul teszi, látható, hogy Comeniustól itt is lényeges dolgokban különbözik.

Összefoglalva most már a mondottakat, eredményképen kimondhatjuk, hogy: Comen. az embernek tárgyi tökéletesedését, az ő tudása, Pestalozzi ellenben az embernek alanyi tökéletesedését ismerete szeriut célozza és munkálja. Ebből pedig természetszerűleg az is következik, hogy Comenius bár nem akarja a nevelést a tanítástól elválasztani, mégis Pestalozzival szemben inkább a tanítást helyezi előtérbe.

Ezekben eléggé bemutatván Comenius objectivitását és Pestalozzi tulsúlylyal bíró alanyiságot, következő közleményünkben már a két nagy paedagog alap gondolataira térhetünk,

Turcsányi Gyula.

T Á R C A

AZ ÉN BOLDOGSÁGOM.

— Vázlatok egy agg apa naplójából. —

III.

„A nevelés.“

„A világ egyetemben mindenütt első szerepet játszik az anyag. A teremtés nagy munkája ezen kezdődött, s ezen kezdődik a nevelés is.

Előttünk van az anyag — a gyermek — s benne egy szunnyadó erő, a lélek. Amazt kell először megteremteni, hogy ez benne felébredve, határozott életet nyerhessen.

E szerint az én munkám először a testre — az anyagra — irányul, azt vezetí bizonyos törvények szerint diadalra. . . .

A testi nevelés leginkább megköveteli a józan ész, a komoly gondolkozást. Itt van alkalom a szülők-

nek megmutatni, hogy ők igazán szeretik gyermeküket s azoknak boldogságát óhajtják, akarják . . .

Azon szülők, kik testileg elkényeztetett gyermeket nevelnek, lelkileg sem teremthetik a szilárd, erős embert . . . Én mindent inkább elnézek, mint azt, hogy gyermekemet testileg elkényeztessék . . .“

E sorok után ismét egy boldog óráját jegyezte fel naplójába Vámvölgyi. Azon órát, midőn kedves gyermekét először látta fürdeni.

„Tihamért fürösztik . . . Milyen boldog vagyok, hogy láthattam a kis angyalt, életében először küzdeni az elemekkel! . . . A jó anya fájdalmai közt is mosolyogva nézett gyermekére, s aggódva kérdezte meg tőlem: nem igen hideg az a víz apjok?“

Nem hazudtam . . . Megmondtam, hogy nem hideg, de nem is meleg, mint a csibék számára forralt víz; hanem a legegészségesebb: langy meleg

Hozzá tettem még azt is: hogy majd rendre egészen meghül a fürösztő víz, s Tihamért mához 3—4 hétre, tiszta hideg vízben fogják fürösztetni.

Következtét az öltözködés . . . Az én kedves gyermekem nem rab ám! hagyjátok szabadon a piczi kezeket, melyekkel egykor sok fájó sebet kell hogy bekössön és sok szenvedőnek törli le könnyeit . . . Lá-bait sem láncozzuk le, hanem szabadon hagyjuk, mert ugyanis sokat kell mozogjanak, erősödjenek, hogy majd szilárdul megálljou rajtok a törzs, a fő, s hogy el ne tántorodjanak egykor a jó útról . . .

Gyöngé szemeit, igaz, nem tettem ki először a nap éles fényének, de fokozatosan előkészítem rá, s majd nem öli meg a ragyogó fény . . .

A szabad levegőre sem vittem élete első napjain. Ez elvemmel ellenkezett volna, mert én minden nevelési eljárásomat következetes fokozattal akarom véghezvinni. Ez elvből kiindulva csak egy pár heti szoktatás után jelenünk meg gyermekemmel a szabadban.

Ekkor már játszhatnak arcán a mosolygó nap arany sugarai, nem fordul el azoktól, mert nem érintik patyolat bőrét fájdalmasan. A fény nem vakítja ureg, mert ez idő alatt előkészítem, megerősítem rá gyöngé szemeit; s a suttogó szellő bátran suhanhat el fölötte, nem félttem, hogy legdrágább kincsét — egészségét — magával ragadja.

Ezen időtől fogva pedig minden nap kétszer is láthattok minket a szabadban, hol a mama karján, siró gyermekemet, édes álomba ringatja a méla harang szó, fuvolám hangja, a hazatérő gulya kolompja, vagy a tompa esti zaj . . . A tiszta, friss lég, éppen olyan szükséges a testnek, mint az eledel . . .

Én, ha azt kérdeznék tőlem: mit óhajt ön gyermekének e napra inkább, a pástétomot zárt szobában,

vagy a koplalást a szabadban? bizonynyal az utóbbit választanám . . .

A mi Tihamér eledelét illeti, azt most a jó anya említi szolgáltatják. Az én nőm nem engedné ki kezéből e kedves kötelességet, ezerekért sem, sőt még azon anyát is utálja, ki bérenczekre ruházza a szoptatást, csak azért, hogy ő annál többet sepherhesse a poros utcákat naphosszant. Később adunk Tihamérnek tápdús eledeleket, de egyszersmint rászoktatjuk mindenemü ételre; mert nem tudjuk a jövő milyen szakács csal ajándékozza meg!

Tisztaságára nagy gondot fordítunk, s nem rettenünk vissza, mint annyiau a szülők közül, a napontai fürösztéstől. Tihamér fél éves koráig minden nap kétszer, azon túl egy éves koráig egyszer, később — s ez mindaddig tart, míg családi tűzhelyemet oda hagyja = hetenkint legalább kétszer meg fog fürödni. Addig meg fogja ő ismerni a tisztaság szükségességét, s szokássá fog erősülni önként elvégezni e kötelességét . . .

A rendre már csecsemő korában szoktatni fogjuk, az evésben, alvásban stb. mert csak így fog annak is hűséges barátja lenni. Olyan kedves kötelességek ezek, hogy a végzet aligha szabott előnkbe hasonlót többet . . .“

Ilyen gondos testi nevelésben reszesíté Vámvölgyi gyermekét már csecsemő korában. Nem tartotta ő soha tehernek vele bajlódni, érte fáradozni. Akkor volt legboldogabb, ha sikerült elvét gyakorlatilag kivinni. S legtöbb örömet az a kis családi kör szerzett Vámvölgyinek, melytől fiatal ember korában, annyiszor vissza akarták riasztani léha barátai . . . Szebb, eszményibb képet Vámvölgyi nem képzelt, mint midőn a szülők gyermekeik körében gyügyögnek, s azok célzatos, fokozatos fejlődésén örvendenek. Ő a valódi apa volt, ki érti hivatását, s annak teljes erejéből megfelel. Apa, ki tudja, hogy egyedül a szülőktől függ, gyermekeiknek már itt a földön menyét vagy poklot teremteni.

— De folytassuk a napló olvasását még inkább megismerjük abból a nemes lelkü apát . . .

IV.

„1848 szept. 20.

Egy új korszak gyermekem életében“

„Tihamér ma már nem az édes anya emlőit szopja . . . Lekerült a puha karokról a földre, de a gond, az ügyelet részünkről mégis meghatványoztatott. A csuszkáló angyalt mindig őrszemmel kell kísérjünk, mert most körülte minden veszélyes. Könnyen magára ránthatja az eleven gyermek az ágyterítőt, s ha belebonyálja magát, mire észrevesszük megfullhat. Így járhat a puha szónyeggel is, melyen most oly vidoran csuszkál. Eljuthat az ajtóhoz, s ha az hirtelen nyílik — ki tudja — nem

teszi-e nyomorékká piczi lábait? De még mennyi nem képzelt körülmény folyhat végzetesen életére, s ha legkisebb baja történik, mi leszünk ököi, mi tehetünk magunknak keserű szemrehányásokat, gondatlanságunkért . . .

De másképen is fordulópont ez Tihamér életében . . .

Gondoskodtam eszközökről, melyekkel a picit elfoglaltam, tagjait erősítem és munkához szoktassam. Apró kaucuk golyók vannak körülte, melyek a legkisebb érintésre elgurulnak. Ezekért ő egész erőfeszítéssel csuszik, s mosolyogva fogja el. S így eljátszik egész órákat, nem is sejtve, hogy az elébe szabott kötelesség, elvégzendő munka. Lesznek körülötte könnyű pelyhek, melyek a levegő legkisebb mozgására felszállanak. Ezek után ő két kézzel kapkod, s látva, hogy azok egész a padlatig emelkednek, hangos nevetésben tör ki . . .

Igy folytatta nevelési eljárásait Vámvölgyi. Nem volt egy óra, hogy ő elmulaszsa felülvizsgálni eljárását, s ha helytelennek talált valamit, azt helyesebbel váltotta fel. Mindig, még hivatalos szobájában is apa volt . . .

A testi nevelésről szóló jegyzeteit, mivel a tisztelt olvasó úgy is meggyőződhetett Vámvölgyi helyes gondolkodásáról eddig is, csak kivonatossan említem fel.

Tihamért úgy nevelték, hogy nem volt szabad dideregni, a mi telünk türhető hidege alatt, hanem inkább mosolygott azon gyöngé bábokon, kik virágházi narcisként voltak nevelve. A nyár hevét eltűrte, a nélkül, hogy minden lépten felsohajtott volna a türhetlen meleg miatt, s minden perczen félbe hagyta volna elkezdett munkájait . . .

Ugy volt nevelve, hogy a tisztaságot, a munkát tartotta legjobb orvosnak s a mértékletességet legjobb recipének. És így boldogabb lett, mint a mai szülők „gondosan“ nevelt gyermekei közül százan. (Igen, mert tudni kell, hogy ma 6 éves koráig a gyermek csak bebonyálva száll le nyugvóágyából, s illemsértő dolog volna, ha meztelen lábbal kilépne a tornácra. Ez divat, így követeli a mai kor, s a ki az ellen vét, kineveti a világ!

Vámvölgyi másképen gondolkozott, ő egy helyt ezt mondja naplójában:

„Én nem akarom, hogy szülőiért szenvedjen egykor Tihamér. Azért úgy fogom testileg nevelni, a mint azt a természet parancsolja, követeli, s arra saját magában utasítást ad. Nem teszem ki a tél fagyának, hanem gondosan — s nem oktalan szülők eljárása szerint — takarom el az elől; épen mint a természet gyöngé virágait, ha a durva északi szél zug . . . Ha megérkezik a tavasz, a támadás zajos ünnepe, a mint az első virág megjelenik, Tihamér leveti féltelt öltözetét, s egy könnyű kabátban keresi meg a tavasz első hírnökét . . . Hadd kergesse nyáron át a zöl-

delő réten a csalfa lepkéket, keresse a szelid virágokat, nem bánom, ha az üde déli szél megbarnítja arcát, mert a barnaság az ő eleveségéről, egészségéről, s a szülők józan eszéről tanuskodik.

Mozog szüntelen, s nem fog déli álmat aludni, mint a ti kényelemtől satnya gyermekitek! Nem hever puka pamlagon soha, mert eljöhet az idő, hogy kemény tölgy pad, vagy kopár domb szolgál nyughelyéül! A kényelemről az én gyermekem nem fog semmit sem tudni . . .

Sokat kellene hogy írjak s sokat olvasna a szives olvasó, ha minden eljárását följegyezném Vámvölgyinek. De elhagyom . . . A ki felfogja, fel tudja fogni a nevelés fontosságát, az bizonynyal megértett ennyiből is engemet . . .

Még hátra van a szellemi nevelés, a mely téren, hogy Vámvölgyi milyen elvek szerint járt el, meglátjuk jövő cikkünkben.

Boér Miklós

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

Központi választmányunk két havi szünetelés után sept. 8-án igen érdekes gyűlést tartott. A szünet alatt felhalmozódott egyleti folyó ügyek, átiratoknak közel egy pár órát igénybe vett ellátása után még egy sok élvezetet nyújtott óráig maradtunk együtt, hogy a vidéki tanügy egy igen buzgó munkásának nem ugyan valami világra szóló, de a méltánylást és figyelmet valóban kiérdemlő találmányával esmerkedjünk meg. Ezen találmány egy új számoló-gép, melyet lapunk munkatársa, Bartha Béni, sepsi-szt.-györgyi vezértanító készített és személyesen mutatott be. A számoló-gép áll:

1-ör egy feketére festett hát-deszkalapból, melynek két oldal-párkánya a földig nyulik s képezi a gépnek két lábát.

2. Egy golyótelepből mely áll: egy alul látható deszkaalapból. Ezen deszkaalapba erősítve felfelé nyulik el egy csigaalakban görbitett sodrony, melynek felső vége balfelé vízszintesen nyulik el; e csigasodronyba fűzve áll a százgolyó, mely golyók egy takaró által vannak elfödve a szem elől. A golyótelep alsó deszkalapjához van készítve függőleges irányban egy nyél, mely a jobboldali párkányban hosszan elnyúló rovatban jár belé, s ezáltal a golyótelep a gép jobboldali párkánya mellett fel- és lefelé tetszés szerint mozgatható, és a rovatban látható lyukba dugott szeg által bármely ponton feltámasztható.

2. A gép baloldali párkányába erősített tiz sodronyból, melynek mindenike üresen áll és vízmentesen nyulik el a jobboldal felé. Ezen sodronyok oly hosszúra vannak készítve, hogy minden egyes sodrony vége, ha ahhoz igazittatik a golyótelep, a csiga sodrony vízszintesen elnyúló végével összeér s azzal a sodronyok végén látható készülék által egy egészszé úgy kapcsolható össze, hogy a két sodrony egy szilárd egészet képez; a mi-

kor a golyótelepből a számoláshoz szükséges golyómennyiséget áthuzhatjuk a baloldali sodronyra is.

3. A választó sodronyból, mely a hátdeszka-alap felső szélétől annak alsó széléig függőlyesen nyulik le. A választó a hátdeszkalapot és a sodronyokat két részre osztja. A balról eső rész és tiz sodrony a tizesek helye, jobbról pedig és a csigasodrony vízszintesen elnyúl vége az egyesek helye, melyen a szám 1—9-ig taníttatik.

4. Iró táblából, mely arra való, hogy oda iratnak a számjegyek. Ennyiből áll az egész készülék.

Ezen számoló-gép a számításnál a hiányos szemléleti eszköz következtében gyakran felmerülő azon hiányokon akar segíteni, mely a biztos és gyors haladást akadályozva sok nehézséget gördít a tanító elébe, Ugyanis a használatban levő „számoló-gépek“ egyik fő hibája abban áll: hogy mindenik a száz golyót tiz sodronyba füzve úgy állítja a gyermek elébe, hogy ez nemcsak a tanítás alatt levő mennyiséget látja, hanem ezzel együtt és egy helyen mind a százat szemléli; a miből természetesen az a baj származik, hogy a gyermek szemlélete elszóródik, figyelme mindig tévedez, s így csak nagy bajjal lehet annyira menni, hogy a gyermek a szükséges mennyiséget elkülönítse s így fogja fel.

Ezen a bajon azért van segítve e számoló-gépben, hogy a száz golyó a gép jobb oldalán a tanítási helytől elkülönítve és elfedve úgy van berendezve, hogy abból a tanító tetszés szerint mindig csak annyit állít ki szemlélet alá, mennyire épen szüksége van, a gyermek pedig minden időben annyi golyót lát, a hány az illető számfogalom felfogásához megkívántatik.

Egy másik lényeges hiány a gyakorlati kezelésnél abban mutatkozott, hogy az eddigi számoló-gépeken a golyók tizenként elkülönítve úgy voltak és akkora helyre kiállítva, hogy azokon nem lehetett szemléltetni a tizeknek az egyesekből való kialakítását pl. nem lehetett egy ilyen műveletet megmutatni: mennyi 8 meg 7, hanem a helyett ezen képletet állítottuk a gyermek elébe: elhuztuk az egyik sodrony tiz golyójából a 8-at, a megmaradt kettőt félretéve, a másik sodronyon ismét elhuztunk 5 golyót s így a gyermek látott $8+2+5$ golyót, melyről azt vontuk el: hogy 8 meg 7. Mindenki beláthatja: hogy a két képlet egymástól annyira különbözik, hogy egyikről a másikkra rátalálni csak nehezen lehet.

Ezen hiány is pótolva van az által, hogy egy baloldali sodrony és a golyótelep vízszintesen elnyúló sodronyvég összekapcsolása által akkora tért nyerünk, melyre husz golyót is lehet egymasmellé állítani. Ezen sodrony hosszúságon felmutatható az előbbi képlet úgy: hogy először kiállítunk 8 golyót s azután ettől egy kis távolságban hetet, s világosan láthatja a gyermek a 8 meg 7-et, s az összes műveletét természetesen végezheti ugyanazon a sodronyon.

Egy harmadik lényes hiány s ezzel kapcsolatosan a számtanításban egy nagy nehézség a számjegyek leírásában állott.

Az igaz, hogy 1—9-ig a számjegyek leírásával könnyen boldogulhatunk, hanem ezen túl a 10 és az ezen felüli mennyiségeket nem lehetett leírni a gyermekekkel a számjegyek helyi értékének ismerete nélkül, a mi még ezen időben a gyermekeknek nehéz is; erre pedig számoló-gép által rávezetni nem lehetett. Ily helyzetben vagy oly eszközökhöz kellett folyamodni a tanítónak, mely nem mindig

állhat rendelkezése alatt, vagy pedig a régi mechanikus uton volt kénytelen a tanító megtanítani a számjegy helyértékét s addig iratni a számot, míg ezt a gyermekek nem annyira megértették, hanem beleszoktak.

Hogy mennyire nehéz a számjegyek helyi értékének megtanítása s alapos begyakorlása, azt főleg azon tanítók képesek egész nagyságában felfogni, kik ezzel gyakorlatilag foglalkoznak. Mily nehéz pl. átmenni a tizről a tizenegyre s ennek folytán az egyes és tizes leírására.

A gyermeknek természetesen a tiz leírását ezen alakban tanítjuk meg: 10, ezután a gyermek egészséges észszel így okoskodik: 10 meg 1 annyi mint = 101, s így leírt százegyét, vagy 10 meg 2 = 102 stb.

Mikor a gyermek ennyire elment, már nagyon nehéz megértetni a tizenegy (11) helyes leírását, szüntelen az van fejében, hogy itt egymásnak ellenmondó dologgal van baja.

E nehézség is teljesen el van enyésztetve ezen gépen. Az egyesek és tizesek leírása, a 10-ről a 11-re való átmelés természetesen és kézzelfoghatólag történik s a gyermek észrevétlen s a nélkül tanulja meg az egyesek és tizesek leírását, hogy csak említést is tettünk volna arról, miszerint van a számnak helyi értéke.

Ezek azon előnyök, melyek által a számoló-gép az eddig használatban levőket felülmulja, s melyekről a távol székelről bennünket felkeresett kollegánk a készülék és annak kezelése bemutatásában minket meggyőzni igyekezett. Meg is győzött; s midőn Paal F. és Jancsó L. pályatársaink a haladást jelző és méltányoló kifejezéseiknek adtak hangot: választmányunk szép számmal együtt levő tagjai nézetének adtak kifejezést, minek elég bizonyosága azon tény, hogy a számoló-gépnek az egyet-költségén való csinosabb kiállítása és az egyet nevében a párisi világtárlatra való felküldése határozottatott el. Bartha kollegánk pedig, kit szívből üdvözlünk esmert buzgósága ezen újabb terén is — a bemutatott példányt egyetünknek ajánlódokozta s az központi tanszertárunkban helyeztetett el.

ISKOLAI ÉRTESETŐK.

A gyula-fehérvári rom. kath. nagy gymnasium értesítvénye az 1876/7. tanévről. Tartalom: 1. A különmemű közetek meghatározása, Cserni Bélától. 2. A gyula-fehérvári meteorolog állomás észlelete 1876-ik évről. 3. A tanári kar, következő tagokkal: Biró Béla igazgató, Avéd Jakó, Cserni Béla, Nagy István, Sántha János, Straubert Ödön, Szentmiklósy Jenő, Szentpétery János, Telmán Ferencz, Fogarasi János, Barabás Gergely és Kerekes Pál, összesen 12. 4. A tanévben követett tanterv részletes kimutatása. 5. Az V. és VI. osztályban kidolgozott magyar és német feladványok. 6. Segélyegylet és önképzőkör. 7. Tanszerek szaporodása. 8. Tanügyi adatok az 1876/7. iskolai évről. 9. A tanuló ifjuság névsora és érdemsorozata. 10. Statisztikai kimutatás és 11. Figyelmeztetés az igazgatótól a jövő tanévet illetőleg. Beiratott a gymnasium 6. osztályába 235, a bölcsészeti tanfolyam két osztályában 48, összesen 283 tanuló.

Fábry János tanár, rimaszombati nyilvános felsőbb leánynevelő tanintézetének 9-ik évi értesítője. Közzé teszi az igazgató tulajdonos, Tartalma: 1. Tanügyi adatok a le-

folyt iskolai évről az igazgatótól. 2. Tanító-személyzet, mely állott 10 tagból, u. m. Antolik Antal, Burghart Augusta, Csutor Paula, Fábry Etelka, Fábry János, Fülöp Benjamin, Mehr Mózes, Tóth János, Törköly József és Kozák István. 3. Taneszközök. 4. A tanévben követett tanterv részletes kimutatása. 5. Tandíjak. 6. Intézeti beklás. 7. A növendékek névsora. 8. Statisztikai kimutatás. Az intézet öt osztályába beiratott összesen 77 növendék. Az intézetben volt egy „leányegylet”, melynek célja: hogy az ifju leányok a társadalom ügyei iránt jókor tanuljanak érdeklődni, hogy az egyleti viszonyokkal megismerkedvén, munkásságukat — körükhez mérten — érvényesíteni megkíséreljék, s hogy mielőtt az iskolát elhagynák, az önképzésben irányt nyerjen. Volt egy „Bazár-egylet”, melynek célja: „fokozni az önkénytes munkásságot értékesíteni a munkát s alkalmat nyújtani a kiérdemelt munkadíjnak megtakaríthatására” Rendeztetett az év folytán két áru bazár. Volt az intézetben ifjusági takarékpénztár is, hová 52 növendék betett összesen 142 frt 35 krt, az év végén 28 növendék kivett összesen 66 frt 35 krt, 24 növendék pedig bennhagyott 76 frt 15 krt. A jövő tanévvel a tulajdonos intézetét, ha elegendő számu növendék jelentkezik, a tanítóképzési tanfolyam első osztályával fogja kibővíteni.

A kolozsvári államilag segélyezett „Felső-intézet” értesítvénye. Tartalma: Jelentés az 1870/71-iki tanévről. Az intézet előjárásága: védnöknök: B. Józsi Lajosné, gr. Teleki Domokosné; elnök: Szász Domokos. Intézeti személyzet, és pedig a) a gyermekkertésznő képezdében tanítottak: Paál Ferenc, ki az intézet igazgatója, Benedek Samu, Gazsi J., Parádi K., Pataki F., Stöger B. és Szabó Róza. b) Az elemi iskolában és gyermekkertben: Pataki F., Polykár L., Róth L. Salamon F., Szabó Endréné, Szabó Róza és Löw Leontin. Foglalkozások és tantárgyak: a) a gyermekkertben; b) az elemi iskolában; c) a gyermekkertésznő képezdében. A tanulók névsora. Felvétel és segélyezés. A képezde növendékeinek volt önképzőköre is Paál F. elnöklote alatt és tartott az év alatt 16 munka- és egy választm. gyűlést. A gyermekertbe és az elemi iskolába járt összesen 137 gyermek, és pedig 72 fiu és 65 leány; a képezdében volt 22 növendék.

VEGYESEK.

— Kolozsvár felső leányiskolája, melyről nem rég kérdezők, hogy hol tapogatorik „az éji homályban”: megjött. Az államsegély érdekében felterjesztett emlékiratra a minister ur leirt a közigazgatási bizottsághoz, hogy adjon véleményt: valyon egy polgári, vagy egy felső leányiskola volna-e Kolozsvár viszonyainak megfelelőbb? E kegyelmes és a célzott reáliskola megtagadása után legalább e második, égető hiányt potló intézet megnyerését mintegy garantírozó leiratra gőzerővel megtétetett a hodoló válasz. A minister ur is megadta felelettét, hogy . . . Kolozsvárnak nem ad semmit. Valóban oly váratlan és meglepő lebonyolódása ez az ügynek, hogy az embernek önkéntelenül is eszébe jut a mondat: „difficile est satyram non scribere.”

— Városunkban az ipariskolai tanítások október 1-én ujra megkezdődnek.

— A fogarasi államilag segélyezett polgáriskolához a tanító személyzet kineveztetett, és pedig igazgatónak Eperjesi Kálmán, a szám és természettudományok tanító-

jává Rutkay Gyula, rajztanítónak Bicsérdi János, a női munkák tanítására Botta Anna, A miniszter ur e kinevezésnél a legkisebb tekintettel sem volt az erdélyrészi pályázókra, levén a kinevezettek a nótanító kivételével mindnyájan a Királyhágón tulról valók. Ez eljárás annál visszatetszőbb, mert a mint biztos forrásból tudjuk, az erdélyrészi pályázók közt volt kettő olyan is, kik középtanodára képesítették a helybeli tud. egyetemen, s egyik plane e mellett tudori oklevéllel is bir. Kapcsolatban kijelentjük azt is, hogy e lap szerkesztőjének neve a pályázók közt minden alap nélkül hozott forgalomba.

— Melegen ajánljuk a komoly törekvésű ifjuság és kiválólag a szülők figyelmébe a Dolinay Gyula által szerkesztett „Hasznos Mulattató” és „Lányok Lapja” című folyóiratokat. Lapunk szűk tere nem engedi a hosszabb esmertetést, s így röviden mondjuk ki, mit részletezés után is végeredményképen kimondanánk, hogy: oly gondosan szerkesztett lapok azok, hogy a legmelegebb pártolásra érdemesek. Előfizetési díja, mindkettőnek külön-külön, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt. Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapest, ősz utca 15 sz.

— A népiskolák számára is új tanterv készül s rövid időn közzé fog tétetni. Ugy halljuk, hogy a népiskola tananyaga kevesebb lesz; a polgári iskola 3 alsó osztálya a középtanodákhoz fog idomittatni, a felső osztályok pedig a helyi körülmények szerint, szakiskolák lesznek. N. T.

— A bajor országos tanító-egylet felhívást intézett a többi német egyletekhez, miszerint a tanítók mérsekelt büntetési jogának visszaállítása érdekében közös mozgalmat indítsanak.

— Gr. Mikó I. halálának évfordulóján sept. 16, kegyeletes ünnepet tartott a s.-szt.-györgyi „Székely-Mikó tanoda.”

— Dézsen ez új tanévvel a polgáriskola V. osztálya is megnyitott.

— Buzogány Áron min. titkár közelebről iskolai ügyekben Fogarasban járt.

— Tonger A. I. kiadásában Kölnben megjelent és Stein János könyvkereskedésében kapható: **Broichman's Zeichenwerke**. A porosz királyi kormány Koblenzben kelt ez évi február hó 23-áni rendelete folytán a népiskolákban bevezettetett. — Uj kiadásban megjelent: **Systematisch geordnete Vorlegeblätter für den ersten Zeichenunterricht mit Lineal, Mass und Zirkel in Volksschulen**. Nach den ministeriellen Bestimmungen zusammengestellt von J. Broichman, Hauptlehrer und Rector in Köln. Fünfte, durch 20 Blätter vermehrte Auflage auf stärkerem Papier. Gradlinige Figuren: Heft 1—10, Krummlinige Figuren: Heft 11—15 à Heft (8 Blatt) 40 Pf. — **Sechzig grosse Wandtafeln**. 3 Auflage. Gradlinige Figuren: Heft 1—4, Krummlinige Figuren: Heft 5 à Heft (12 Blatt) 4 M. Auf Pappo gezogen à Heft 7 M. Dazu präparirter Wandrahmen zum Einstellen der aufgezogenen Wandtafeln, 2 M. 75 Pf. Desselben: **Das Zeichnen mit Lineal, Mass und Zirkel in den deutschen Volksschulen** (mit Musterblatt), 25 Pf.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

„Gyakorlati tanítás a természettanból”: Adni fogjuk csak egy kis türelmet kérünk.